

Verslag Fase B1

Stuurgroep Open.Amsterdam
Versie: 1.0
Datum: 25 september 2008

Managementsamenvatting

Achtergrond

In 2006 heeft de Gemeente Amsterdam¹ een Open softwarestrategie vastgesteld. Deze strategie is er op gericht om met behulp van open standaarden en open source de volgende doelstellingen te realiseren:

- minder leveranciersafhankelijkheid
- meer interoperabiliteit

Dit binnen de randvoorwaarden:

- kostenneutraliteit
- bedrijfscontinuïteit

Kern van de strategie is het realiseren van een standaard werkplek voor de Gemeente op basis van bovengenoemde doelstellingen en randvoorwaarden. Deze werkplek is de Standaard Open Werkplek genoemd en wordt ontwikkeld in opdracht van College van B&W in het project Open.Amsterdam. Projectfase A en fase B1, die dit jaar wordt afgerond, zijn er op gericht in de praktijk te toetsten of bij een uitrol bij de Gemeente Amsterdam mogelijk is onder de randvoorwaarden kostenneutraliteit en bedrijfscontinuïteit.

In de Business Open Softwarestrategie uit 2006 was een ruimte stelpost opgenomen voor het verschaffen van toegang tot de veelheid aan gemeentelijke applicaties. In de praktijktoets die vorig jaar is uitgevoerd door de ACAM op de resultaten van fase A van Open.Amsterdam, is geconstateerd dat het verstandig is om de onzekerheid over de kosten te reduceren door een nadere uitwerking. Dit is de kernactiviteit geweest in fase B1 van Open.Amsterdam.

Bevindingen fase B1

Samenvattend zijn in fase B1 de volgende bevindingen gedaan:

- Toegang tot gemeentelijke applicaties is te realiseren binnen de kaders van de businesscase. De conclusie op basis van de praktijktoetsing in fase A en B van Open.Amsterdam is:
- 'Een Standaard Open Werkplek voor de Gemeente Amsterdam² is mogelijk. Deze werkplek leidt tot meer interoperabiliteit en minder leveranciersafhankelijkheid. Deze werkplek leidt niet tot hogere kosten en – mits op een verstandige manier ingevoerd – niet tot verhoogde bedrijfsrisico's.'
- De verkenning van het huidige applicatielandschap in de stad wijst uit dat, hoewel het binnen de kaders van de businesscase mogelijk is, de meest verstandige implementatiestrategie niet is om de Standaard Open Werkplek nu breed uit te rollen, maar om de komende periode primair te besteden aan het opschonen en zondig saneren van applicaties.
- Het opschonen en saneren van gemeentelijke applicaties is verstandig ook zonder de Standaard Open Werkplek (voor SHI en reductie ICT-kosten) en zou

---

¹ Alle conclusies uit fase A en B van Open.Amsterdam gelden zowel met als zonder de stadsdelen. Waar in dit verslag gerefereerd wordt aan de Gemeente Amsterdam wordt beseft dat de reikwijdte van de besluitvorming in eerste instantie beperkt blijft tot de Centrale Stad.

moeten plaatsvinden op basis van open standaarden en platformonafhankelijkheid.

- Het opschonen en saneren van applicaties is een verantwoordelijkheid van de diensten, deze moet niet alleen worden afgedwongen via regelgeving, maar vooral worden ondersteund met kennis en expertise. Hierbij is een belangrijke rol weggelegd voor het SHI en voor Open.Amsterdam.
- Deze verstandige implementatiestrategie verlengt de totale doorlooptijd van Open.Amsterdam met twee jaar, maar heeft geen invloed op de randvoorwaarde van kostenneutraliteit binnen vijf jaar.
- In het restant van fase B1 (tot) het eind van het jaar wordt nog onderzocht of de Standaard Open Werkplek binnen 1,5 jaar als shared service kan worden geleverd door SHI.
- De Enterprise Agreement tussen Microsoft en de Gemeente Amsterdam wordt niet vernieuwd, daarmee is de dekking voor de projectkosten van Open.Amsterdam in principe beschikbaar.
- Open.Amsterdam blijft een belangrijke katalysator voor open standaarden binnen de Gemeente, terwijl het landelijk en gemeentelijk *leg-uit-en-pas-toe* principe nog niet geëvolueerd is voorbij het stadium van abstracte regels.
- Er is een duidelijk beeld gevormd van de juridische aandachtspunten bij de open source software. Er zijn geen juridische belemmeringen.
- Het tempo waarin quick wins op het gebied van open source software buiten de werkplek worden gesignaleerd neemt telkens toe. Open.Amsterdam ondersteund bij het op waarde schatten van toepassingen en heeft in enkele gevallen geholpen met de ingebruikname.
- Intergemeentelijke samenwerking in de kerngroep open gemeente is noodzakelijk voor kennisdeling op het gebied van open standaarden en open source en fungeert daarnaast als belangrijk klankbord voor de Ministeries van BZK en EZ bij de beleidsontwikkeling.

Aanbevelingen

Resumerend zijn dit de aanbevelingen van de stuurgroep Open.Amsterdam op basis van de bevindingen uit fase B1:

Aanbeveling I

Kondig de Standaard Open Werkplek aan als de verplichte standaard voor de Centrale Stad, waarbij de planning voor implementatie nader zal worden vastgesteld.

Aanbeveling II

Bevries de doorontwikkeling van de huidige Microsoft-werkplekken bij diensten. ³

Aanbeveling III

Besteed de volgende fase van Open.Amsterdam primair aan het opschonen en zonodig saneren van het applicatielandschap bij de Centrale stad, en dan zoveel mogelijk op basis van open standaarden en platformonafhankelijkheid.
---

³ Conform eerdere besluitvorming geldt voor de lopende ontwikkeling bij SHI van de werkplek voor BRI-diensten een uitzondering.

Aanbeveling IV

Vergroot de kennisbasis voor open standaarden en open source binnen de gemeente door de vrijwillige uitbreiding van de pilotgroep en verplichte deelname aan een stageprogramma te ontwikkelen door en bij Open.Amsterdam

Aanbeveling V (niet gedragen door SHI-leden stuurgroep Open.Amsterdam):

Diensten (en stadsdelen) die nieuw bij het SHI aansluiten als afnemer van de werkplek service, krijgen uitsluitend de Standaard Open Werkplek aangeboden voor de basis- en functionele werkplekken.

Managementsamenvatting	2
1. Woord vooraf	6
2. Opdracht, doelstellingen en uitgangspunten	8
3. Bevindingen	13
4. Aanbevelingen	24
Bijlage I: Financiële paragraaf	25
Bijlage II: Management samenvatting Businesscase Open Softwarestrategie (d.d. 2006)	32
Bijlage III: Werkplekfunctionaliteit SHI - Open Amsterdam per functiegebied	40

1. Woord vooraf

Voor u ligt het verslag van de Stuurgroep Open.Amsterdam over projectfase B1, die liep van januari t/m oktober 2008. Dit verslag beschrijft de resultaten van de werkzaamheden van de Stuurgroep en projectgroep Open.Amsterdam (OA) waartoe het College van B&W (via de Directeur CO) opdracht heeft gegeven in het besluit van 17 november 2007.

De Stuurgroep OA constateert dat er in toenemende mate een gemeenschappelijk beeld binnen de Gemeente Amsterdam ontstaat over de waarde en toepassing van open standaarden en open source. Zelfs de opvattingen over de Standaard Open Werkplek lijken langzaam minder uiteen te gaan lopen. De discussie gaat er minder over of er een open werkplek komt en meer over het tempo waarin de Gemeente Amsterdam deze actief zou moeten invoeren. Ook voor dit verschil in inzicht lijkt een oplossing binnen handbereik, in de vorm van een strategie die tevens de standaardisatie en uitbreiding van het Servicehuis ICT ondersteund.

De Stuurgroep OA ziet twee oorzaken voor de convergerende opvattingen in de stad. Een belangrijke bijdrage wordt geleverd door het Rijksbeleid neergelegd het Actieplan Nederland Open in Verbinding dat eind 2007 is vastgesteld en dat inmiddels door VNG is vertaald naar een uitvoeringagenda voor Gemeentes. Uit deze beleidslijn wordt duidelijk dat Amsterdam niet te ver op de troepen vooruitloopt, maar wel de bepalende rol speelt die van de hoofdstad van Nederland verwacht mag worden.

De tweede reden voor de convergerend opvattingen is de inspanning die is geleverd door de ambtelijk opdrachtgever voor Open.Amsterdam, (de directeur) Concern Organisatie, om de kennisbasis binnen de gemeente voor open standaarden en open source te verbreden. CO heeft onder meer workshops en een werkbezoek aan het Duitse Ministerie van Buitenlandse Zaken georganiseerd. De Stuurgroep Open.Amsterdam is van mening dat het investeren in kennis van open software de basis is voor succes.

De Stuurgroep Open.Amsterdam sluit de fase van het bewijzen af met een dankwoord richting de projectgroep Open.Amsterdam die, naast het ontwikkelen van de werkplek, op onvermoeibare wijze bewijslast op bewijslast heeft geleverd.

Een Standaard Open Werkplek voor de Gemeente Amsterdam is mogelijk. Deze werkplek leidt tot meer interoperabiliteit en minder leveranciersafhankelijkheid. Deze werkplek leidt niet tot hogere kosten en – mits op een slimme manier ingevoerd – niet tot verhoogde bedrijfsrisico's.

Belangrijke notie is dat het voorbereiden van de invoering van de standaard open werkplek op een slimme manier focus en tempo brengt in het (software)standaardisatieproces binnen de gemeente. De Standaard Open Werkplek is daarom niet in concurrentie met overige ICT-ambities, maar versterkt deze.

De Stuurgroep Open.Amsterdam bestaat uit:

Deelnemer	Organisatie
André van der Valk (vz.)	BDA/CO/IB
Thijs Polfliet (secr.)	Projectcoördinator Open.Amsterdam
Stephan Wildeboer	Programmamanager Open.Amsterdam
Gerard Bannenberg	Dienst Wonen
Rene Huijboom	Stadsdeel Zeeburg
Ron Blankers	Servicehuis ICT
Menno Gmelig Meijling	Servicehuis ICT
Bob d'Hondt (cc lid)	BDA/CoFin/Inkoop
Manou Chen	BDA/CO/IB
Bart Prehn	BDA/CO/IB
Jeroen de Vries	Stadsdeel De Baarsjes, namens gezamenlijke stadsdelen

2. Opdracht, doelstellingen en uitgangspunten

In het besluit van 17 november 2007 over Fase A Project Open.Amsterdam heeft het College van B&W opdracht gegeven voor de uitvoering van projectfase B1.

Fase A had tot doel de bevindingen in de Businesscase Open Softwarestrategie Gemeente Amsterdam in de praktijk te toetsen. In fase B1 moest één aspect van de praktijktoets nader uitgewerkt worden, te weten de inschatting voor de kosten en inspanningen die gepaard gaan met het verschaffen van de toegang tot gesloten bedrijfsapplicaties.

Even als in vorige fases is de Directie Concernorganisatie van de Bestuursdienst aangewezen als gemandateerd opdrachtgever voor het project. De Dienst Wonen en Stadsdeel Zeeburg fungeren als ontwikkelomgeving voor de Standaard Open Werkplek (SOW) en het Servicehuis is ICT genoemd als beoogd (intern) leverancier.

2.1 De doelstellingen van de open softwarestrategie van de Gemeente Amsterdam luiden:

- grotere leveranciersafhankelijkheid voor werkplek, en
  - betere interoperabiliteit
- Onder de voorwaarden van
- continuïteit van de bedrijfsvoering en
  - kostenneutraliteit

2.2 De doelstellingen van Open.Amsterdam zijn:

1. De functionele en technische realisatie van een omgeving voor de Standaard Open Werkplek welke voldoet aan de strategische doelstellingen en de randvoorwaarden die in business case zijn vastgesteld en onderbouwd.
  2. Het verrichten van een praktijktoets (het leveren van de bewijslast) op de analyse die in de business case heeft plaatsgevonden, met name op de volgende punten:
    - a. Feitelijke vaststelling van de voorspelde beheerskosten
    - b. Versmalling van de voorspelde bandbreedte voor migratiekosten
    - c. Vaststelling van het realiseerbare volume (in eerste instantie in een situatie op basis van vrijwilligheid)
    - d. Vaststelling van de financiële planning en wijze van financiering op basis bovengenoemde punten aangevuld
    - e. Een inventarisatie van bestaande contractvoorwaarden waarmee rekening gehouden dient te worden gedurende het traject
    - f. Een toetsing van de juridische voorwaarden op basis waarmee rekening gehouden dient te worden gedurende het traject
- Dit geldt voor elk van de drie typen SOW's (basis, functioneel en specialistisch).
- 3 Het inrichten van de SOW's als volwaardig alternatief, op basis van een shared service concept (getoetst door het SHI), voor de producten die thans door Microsoft worden geleverd.⁴
  - 4 Een advies over hoe per 1 oktober 2008 om te gaan met het dan beëindigend contract met Microsoft.
  - 5 De realisatie van een intergemeentelijk open standaarden en open source platform.

---

⁴ In fase A en B1 beperkt de uitrol zich vooralsnog tot de Dienst Wonen en Stadsdeel Zeeburg en eventueel overige diensttakken die zich vrijwillig aanmelden.

T.a.v. het advies over het al dan niet opnieuw aanbesteden van de Enterprise Agreement met Microsoft geldt dat er ook andere factoren van invloed zijn op de keuze. Het advies over de Enterprise Agreement zal dan ook buiten Open.Amsterdam door Concern Inkoop worden opgesteld. Open.Amsterdam levert hiertoe wel input.

2.3 De uitgangspunten voor Open.Amsterdam zijn:

- de terugverdientijd van de Business case is 5 jaar; dit heeft consequenties voor de vrijblijvendheid c.q. vrijwilligheid van de uitrol;
- de SOW wordt ontwikkeld als aparte omgeving. Er wordt niet gesleuteld aan de bestaande omgevingen (dus bijvoorbeeld geen open office op Windows of Office op Linux);
- de scope betreft in beginsel alle door Microsoft geleverde functionaliteit, zowel het *operating system* (Windows) als de kantoorautomatisering (*Open Office*);
- er is sprake van drie types werkplekken: de basis-werkplek, de functionele werkplek en de specialistische werkplek; de inschatting is dat de verhouding respectievelijk 30% staat tot 60% staat tot 10% is;
- de bekostiging van het project geschiedt uit de besparing op de Microsoft-licenties;
- het Servicehuis ICT levert de SOW volgens het *shared service*-concept.

In bijlage II is de managementsamenvatting van de Business case open softwarestrategie uit 2006 bijgevoegd. De constatering van de Stuurgroep Open.Amsterdam is dat er sindsdien geen ontwikkelingen zijn die aanleiding geven om de doelstellingen of uitgangspunten voor Open.Amsterdam bij te stellen:

- Het OOXML document van Microsoft is weliswaar geaccepteerd als open standaard. De software van deze producent is op andere terreinen nog steeds grotendeels gebaseerd op eigen 'gesloten' standaarden.
- Nog steeds bestaan de enige alternatieven voor de officefunctionaliteit uit open sourcesoftware, terwijl de broncode van MS-software nog steeds niet vrijelijk beschikbaar is.
- De prijzen van MS-software zijn niet significant gedaald waardoor de business case onveranderd blijft.
- Verderop in dit verslag wordt geadviseerd de doorlooptijd voor de uitrol van de Standaard Open Werkplek te verlengen. Omdat de jaarlijkse inkomsten echter vrijwel gelijk zijn aan de jaarlijkse uitgaven heeft dit geen effect op de terugverdientijd. Die blijft vijf jaar. Wel duurt het twee jaar langer voordat de maximale netto besparing van € 750.000 wordt gerealiseerd.
- Inmiddels is door Concern Inkoop op basis inkoopargumenten besloten om per oktober van dit jaar te stoppen met de Enterprise Agreement tussen de Gemeente en Microsoft. Hiermee is de voorziene dekkingsbron voor Open.Amsterdam in principe beschikbaar.

2.4 De uitgangspunten voor fase B1 luiden:

De uitgangspunten voor fase B1 worden gevormd door het Collegebesluit van 27 november 2007, de conclusies en aanbevelingen uit het verslag fase A en de ambtelijke adviezen hierop, is kan het plan van aanpak opgesteld voor fase B1 van het programma Open.Amsterdam voor 2008.

Het College heeft in dat kader besloten:

1. Kennis te nemen van de resultaten van de praktijktoets op de Standaard Open Werkplek zoals ingericht in Fase A van het project Open.Amsterdam, waarbij de criteria zoals vastgesteld in de Business Case open software strategie gemeente Amsterdam als volgt beoordeeld zijn:
  - I. Functionaliteit: De operationele Basis Standaard Open Werkplek zoals ingericht in fase A voldoet aan wat algemeen geaccepteerd is als basis werkplek functionaliteit.
  - II. Leveranciersafhankelijkheid: De Standaard Open Werkplek garandeert een grotere leveranciersafhankelijkheid dan de huidige gesloten werkplek.
  - III. Interoperabiliteit: Op basis van de vooraf vastgestelde invulling van het criterium interoperabiliteit, dat deze wordt afgemeten aan het gebruik van open standaarden, is de conclusie dat de standaard open werkplek beter scoort op dit criterium dan de gesloten werkplek.
  - IV. Bedrijfscontinuïteit: er zijn geen belangrijke verschillen tussen de standaard open werkplek en de gesloten werkplek, met uitzondering van de onzekerheid rondom het realiseren van toegang tot organisatiespecifieke en diensttak-overstijgende applicaties.
  - V. Kostenneutraliteit: Afgezien van de onzekerheid die gepaard gaat met het vorige punt, levert de informatie uit de praktijktoets op dat het haalbaar is om de Standaard Open Werkplek bij de diensten van de centrale stad uit te rollen in vijf jaar op basis van financiering uit de besparing op Microsoft-licenties. Daarna zou een structurele besparing resteren van circa. € 750.000.
2. Te besluiten dat het project Open.Amsterdam wordt voortgezet, met de toevoeging van een tweetal maatregelen:
  - Het verschuiven van de definitieve go/no-go beslissing voor de uitrol van de Standaard Open Werkplek naar een extra besluitvormingsmoment na het zomerreces 2008, waarbij dan een realistische inschatting kan worden gemaakt van de kosten en inspanningen die gepaard gaan met het verschaffen van de toegang tot gesloten bedrijfsapplicaties.
  - Het inventariseren van mogelijke quick wins met open standaarden en open source op andere ICT-terreinen in aanvulling op de werkplek.
3. Te besluiten dat de kosten voor Open.Amsterdam in 2008 worden gefinancierd met een voorbereidend krediet ter hoogte van € 900.000, dat bij het extra besluitvormingsmoment in 2008, onderdeel kan worden van een definitief rendabel krediet voor de resterende looptijd van het project (tot 2012).
4. De Directeur Concern Organisatie opdracht te geven vóór het zomerreces van 2008 een stelsel van maatregelen voor te stellen waarmee de Gemeente Amsterdam een voorkeursbeleid ('comply-or-explain and commit') ten aanzien van open standaarden kan voeren, waarbij de prioriteiten aangedragen vanuit het project Open.Amsterdam worden meegenomen.
5. De stadsdelen uit te nodigen kennis te nemen van de resultaten uit fase A van het project Open.Amsterdam en het Collegebesluit over de voortzetting van het project en (gezamenlijk) een besluit te nemen over het leveren van een bijdrage aan het vervolg van het project en met name aan het deelnemende stadsdeel Zeeburg.

Relevant bij de uitvoering van punt vier van het Collegebesluit zijn de consequenties van aangenomen motie nr. 558, 2007 waarin wordt gevraagd om te komen tot de stapsgewijze invoering en gebruik van het 'Open Document Format', voor het lezen, schrijven, uitwisselen, publiceren en ontvangen van documenten.

2.5 De projectopdracht voor fase B1 luidt:

De doelstellingen, opdracht en uitgangspunten uit paragraaf 2.1 t/m 2.4 zijn door de Stuurgroep Open.Amsterdam vertaald in de volgende opdracht voor fase B1:

- a. Verbreding en verdieping SOW bij de Dienst Wonen en Stadsdeel Zeeburg, leidend tot een werkplek 2.0 en meer uitgerolde werkplekken.
- b. Gereed maken SOW als shared service SHI, in fase B1 leidend tot een plan van aanpak en advies over de wijze en termijn waarop het SHI de standaard open werkplek als shared service zou kunnen gaan aanbieden.
- c. Het maken van een realistische inschatting van de kosten en inspanningen die gepaard gaan met het verschaffen van de toegang tot gesloten bedrijfsapplicaties (feitelijk een uitwerking van de business case)
- d. Een advies over de inbedding van het landelijk beleid over open standaarden. Het betreft de advisering aan CO over de invulling van het comply-or-explain-and-commitbeleid voor open standaarden.
- e. Ondersteuning van quick wins. Het betreft de ondersteuning van ICT'ers en informatiemanagers van de gemeente bij het inventariseren en materialiseren van quick wins met open standaarden en open source op andere ICT-terreinen in aanvulling op de werkplek.
- f. Samenwerking met Rijk en gemeentes. Doelt op de stuwende rol die het programma moet blijven vervullen in de Kerngroep van Open Gemeenten, in de dialoog met de Rijksoverheid en ICT-leveranciers over het gebruik van open standaarden en open source.

Begin juni heeft de opdrachtgever, de directeur CO, een aanvullende vraag aan de Stuurgroep Open.Amsterdam gesteld, namelijk:

- g. Geef een doorkijk naar een implementatiepad in tijd, volgorde en activiteiten.

2.6 Aanpak

Zoals voorgenomen heeft de Stuurgroep Open.Amsterdam zich bij aanvang van fase B1 uitgebreid met een vertegenwoordiger van de gezamenlijke stadsdelen een extra vertegenwoordiger van uit de centrale stad kon niet worden gevonden.

Op 2 februari 2008 heeft de Stuurgroep Open.Amsterdam een plan van aanpak voor fase B1 goedgekeurd, met daarin de volgende hoofdactiviteiten beschreven:

- a. Verbreden en verdiepen Standaard Open Werkplek
- b. Gereed maken als Standaard Open Werkplek als shared service SHI
- c. Uitwerking businesscase t.b.v. functionele SOW
- d. Advies aan CO invulling voorkeursbeleid open standaarden.
- e. Ondersteuning quick wins met open standaarden en open source
- f. Rijk en Gemeentes
- g. Communicatie

De aanpak en bevindingen per hoofdactiviteit zijn beschreven in het volgende hoofdstuk.

Op 5 maart 2008 is het projectplan ter kennisname naar de Stuurgroep Informatievoorziening gezonden.

Speciale sessies met leden van de Adviesgroep Architectuur en de Klankbordgroep IV zijn georganiseerd door Concern Organisaties om de scenario's voor het vervolg van Open.Amsterdam te verkennen. Een bedrijfsbezoek aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken van Duitsland is belangrijk geweest om Amsterdamse insteek te spiegelen aan die van twee andere voorhoede organisaties (ook de Gemeente München was aanwezig)

3. Bevindingen

3.1 *Toegang tot gemeentelijke applicaties is te realiseren binnen de kaders van de businesscase, echter...*

In de Businesscase Open Softwarestrategie is onderscheid gemaakt tussen drie typen werkplekken, de basis werkplek (die geen tot weinig gebruik maakt van bedrijfsapplicaties), de functionele werkplek (waarbij gebruik wordt gemaakt van bedrijfsapplicaties), de specialistische werkplek (die gebruik maakt van zware en specialistische applicaties). Er was een (zeer ruime) stelpost opgenomen voor de kosten van het ontwikkelen van de functionele werkplekken, wat feitelijk bestaat uit het verschaffen van toegang tot de veelheid aan gemeentelijke applicaties. In de praktijktoets die vorig jaar is uitgevoerd door de ACAM op de resultaten van fase A van Open.Amsterdam, is geconstateerd dat, ondanks de ruime stelpost, het verstandig is om de onzekerheid over de kosten te reduceren door een nadere uitwerking. Dit is de kernactiviteit geweest in fase B1 van Open.Amsterdam.

Op basis van een inventarisatie van een representatief aantal applicaties binnen de gemeente (na opschoning 801 applicaties bij 20 diensten en stadsdelen) in combinatie met de ervaring met het verschaffen van toegang tot een 20tal applicaties bij de Dienst Wonen en Stadsdeel Zeeburg, is berekend wat de geschatte kosten zijn van het verschaffen van toegang tot de bestaande applicaties in de Gemeente Amsterdam en de centrale stad in het bijzonder, met de Standaard Open Werkplek.

Het resultaat van deze exercitie, die uitgebreid beschreven is in Bijlage IV, is dat de kosten voor het verschaffen van toegang tot de naar schatting 1.000 unieke applicaties ca. € 1,8 miljoen bedraagt (€ 2,4 miljoen als de stadsdelen worden meegerekend) hierdoor worden de totale migratiekosten verbonden aan de uitrol van de Standaard Open Werkplek.

Het is belangrijk op te merken dat deze exercitie niet de kosten berekent van het laten draaien van gemeentelijke bedrijfsapplicaties op een exotische nieuwe werkplek, maar de kosten van het verschaffen van toegang tot 760 applicaties die niet voldoen aan landelijke en gemeentelijke regelgeving op het gebied van open standaarden aan een werkplek die dat wel doet. De eerste stap bij het geschikt maken van bedrijfsapplicaties zal dan ook zijn om in samenwerking met Juridische Zaken en Concern Inkoop de leveranciers van deze applicaties aan te schrijven om:

1. in eerste instantie te zorgen dat de door hen geleverde applicatie wordt aangepast op basis van de landelijke en gemeentelijke regelgeving (in sommige gevallen, is er zelfs iets opgenomen in de contracten zelf) en als dit niet lukt,
2. mee te betalen aan de in dit document beschreven kunstgrepen die de gemeente Amsterdam moet verrichten om de applicatie tijdelijk aan te bieden via de open werkplek. Hoewel realistisch gezien de opbrengsten van deze activiteiten kunnen worden weggestreept tegen de inspanningskosten, is het wel de koninklijke weg.

Het bedrag genoemd in de meerjarige begroting van Open.Amsterdam komt exact overeen met het in dit onderzoek berekende bedrag. De conclusie uit dit onderzoek bevestigt de eerdere aanname dat het mogelijk is om de Standaard Open Werkplek beschikbaar te stellen aan alle diensten en deze investering in 5 jaar terug te verdienen.

Hiermee is het laatste open staande stukje bewijs geleverd dat de Standaard Open Werkplek realiseerbaar is op grond van de criteria bedrijfszekerheid en kostenneutraliteit en wenselijk is op basis van de criteria interoperabiliteit en leveranciersafhankelijkheid. Dit leidt tot de volgende aanbeveling:

Aanbeveling I

Kondig de Standaard Open Werkplek aan als de verplichte standaard voor de Centrale Stad, waarbij de planning voor implementatie nader zal worden vastgesteld.

En hieraan gekoppeld:

Aanbeveling II

De doorontwikkeling van de huidige Microsoft-werkplekken bij diensten te bevroren.⁵

De laatste aanbeveling betekent niet dat er geen updates en security fixes meer plaats mogen vinden, maar dat er geen nieuwe functionaliteit meer wordt ontwikkeld, tenzij dit onder coördinatie plaatsvindt en op basis van open standaarden en op platformafhankelijk. Het bevroren van de Windows plek voorkomt zogenaamde 'bewogen foto's' nemen.

Deze aanbevelingen creëren een duidelijk toekomstbeeld voor diensten, die kunnen gaan voorsorteren op basis open standaarden en platformafhankelijkheid, en voor leveranciers, die zien dat systemen die niet aan deze eisen voldoen voor hogere kosten zorgen, dus minder concurrerend worden.

In de oorspronkelijke businesscase zouden bovenstaande aanbevelingen aanleiding zijn om direct te starten met de uitrol van de Standaard Open Werkplek echter...

3.2 ...een verstandiger implementatiestrategie dient zich aan

De conclusie uit de vorige paragraaf gaat voorbij aan de vraag of het wenselijk is om de huidige variëteit aan applicaties van de gemeente mee te migreren naar een gestandaardiseerde werkplek of dit nu een 'gesloten' of open werkplek betreft. In het onderzoek dat nodig was voor de berekening uit de vorige paragraaf werd duidelijk dat er binnen de gemeente veel verschillende softwarepakketten worden gebruikt voor dezelfde functionaliteit. In de berekening zijn alleen pakketten buiten beschouwing gelaten waarvan zeker is dat er een volledige overlap in functionaliteit bestaat met een ander pakket in lijst. Dit zijn voornamelijk kleine pakketten met weinig functies. Onze inschatting is dat er op lijst van 800 applicatie nog een aanzienlijke hoeveelheid meer complexe pakketten resteert met onderling overlappende functionaliteit. Daarnaast bevat de lijst ook een fors aantal 'onbekende' pakketten, waarvan lokale beheerders niet konden direct konden aangeven wat de functies van deze pakketten zijn.

Zou het niet verstandig zijn om flink te saneren in het applicatielandschap alvorens werkplekken te migreren naar de Standaard Open Werkplek of willekeurig welke werkplek? Niet alleen zou dit de kosten van het verschaffen van toegang tot gemeentelijke applicaties reduceren. Ook kan fors bespaart worden op de ontwikkeling en het beheer van de applicaties zelf. De vraag stellen is hem beantwoorden.

---

⁵ Conform eerdere besluitvorming geldt voor de lopende ontwikkeling bij SHI van de werkplek voor BRI-diensten een uitzondering.

Volgend op het principebesluit van het College van B&W om de Standaard Open Werkplek als standaard aan te wijzen, zou eerst een fase moeten worden ingelast waarbij vol wordt ingezet op het opschonen en zonodig saneren in het applicatielandschap van de Gemeente Amsterdam. Daarbij moet niet in eerste instantie gedacht worden aan grote bedrijfskritische en dienstspecifieke bedrijfsapplicaties maar aan de vele applicaties verbonden aan ondersteunende processen of kantoorfuncties.

Zoals gezegd levert applicatiestandaardisatie winst op of het nou om de migratie naar een open of een gesloten werkplek gaat. Vandaar dat de gedachtevorming hierover binnen het Servicehuis ICT en Open.Amsterdam parallel loopt. De eerste contouren voor een dergelijk operatie zijn geschetst bij bijlage V, maar moeten in de komende tijd nader worden uitgewerkt. In elk geval dient centraal een beperkte lijst te worden opgesteld van vastgestelde gemeentelijke applicaties. Voor de applicaties die niet op deze lijst staan zouden diensten een 'pas-toe-of-leg-uit' beleid moeten uitvoeren: saneer of leg uit waarom het (nog) niet kan.

Aanbeveling III

Besteed de volgende fase (tot ca. 1 januari 2010) van Open.Amsterdam primair aan het opschonen en zonodig saneren van het applicatielandschap bij de Centrale stad, en dan zoveel mogelijk op basis van open standaarden en platformonafhankelijkheid.

Uit de volgende paragraaf zal blijken dat 1,5 jaar een mooie termijn is om de eerste resultaten van standaardisatie in het applicatielandschap te realiseren; De tussenliggende periode kan tevens gebruikt worden om:

- de Standaard Open Werkplek volledig uit te rollen bij de Diensten Wonen en Stadsdeel Zeeburg (90%)⁶;
- de Standaard Open Werkplek gereed te maken als shared service (zie volgende paragraaf);
- de Standaard Open Werkplek en de kennis hiervan in de stad verder te ontwikkelen.

Ten aanzien van de laatste activiteit geldt dat indien het College van B&W thans besluit de Standaard Open Werkplek als de standaard werkplek voor de Centrale stad aan te wijzen, een strategie bedacht moet worden om de komende 1,5 jaar enerzijds diensten bekend te maken met de Standaard Open Werkplek en eventuele koudwatervrees weg te nemen en anderszijds bij de ontwikkeling van de Standaard Open Werkplek rekening te kunnen houden met dienstspecifieke omstandigheden.

De Stuurgroep Open.Amsterdam stelt voor dit te realiseren door op vrijwillige basis de pilotgroep uit te breiden, door bij (max. 5) meer diensten of stadsdelen 20 tot 30 plekken uit te rollen. De Stuurgroep signaleert dat hiervoor op vrijwillige basis voldoende animo is.

Een aanvullende voorstel is om beheerders bij Open.Amsterdam stage te laten lopen.

---

⁶ Uitgangspunt blijft dat er gemiddeld 10% specialistische werkplekken bestaan waarvoor een migratie naar de Standaard Open Werkplek niet zonder meer mogelijk is.

Aanbeveling IV

Vergroot de kennisbasis voor open standaarden en open source binnen de gemeente door de vrijwillige uitbreiding van de pilotgroep en verplichte deelname aan een stageprogramma te ontwikkelen door en bij Open.Amsterdam

3.3 Standaard Open Werkplek binnen 1,5 jaar als shared service SHI?

Een van de uitgangspunten van Open.Amsterdam is dat, als er een Standaard Open Werkplek komt voor de centrale stad, deze als shared service via het Servicehuis ICT zal worden aangeboden. Indien het college van B&W van de gemeente Amsterdam besluit dat de Standaard Open Werkplek de nieuwe standaard wordt, dient zo spoedig mogelijk de voorbereiding van een integratietraject ter hand te worden genomen. Bovendien dient te worden bepaald op welke wijze de projectmatige activiteiten van het programma Open.Amsterdam worden geborgd in de staande organisatie.

Een externe partij is gevraagd om een uitgewerkt voorstel (bijlage V) te doen voor een strategie met als beoogd resultaat de volledige integratie van het programma Open.Amsterdam in het Servicehuis ICT. Dit is een ingewikkelde klus die vóór het eind van het jaar tot een gedragen resultaat moet leiden.

Overeenstemming is er over de volgende uitgangspunten

1. De Standaard Open Werkplek dient in de eindsituatie als shared service te worden aangeboden via het Servicehuis ICT (Eerder Collegebesluit Open.Amsterdam).
2. De komende 1,5 jaar, tot 1 januari 2010, sluiten geen nieuwe diensten aan bij het SHI (realistische inschatting SHI).
3. Deelname van de stadsdelen aan de Standaard Open Werkplek is facultatief.
4. De BRI-diensten die al zijn aansloten bij het SHI migreren eerst naar de SHI standaard werkplek "BasisICT" (Eerder Collegebesluit Open.Amsterdam).
5. Overname van het beheer van de Standaard Open Werkplek van Open.Amsterdam door SHI geschied op basis van vooraf door SHI gestelde acceptatiecriteria (groveweg dezelfde die voor "BasisICT" gelden).
6. Het voorsorteren door diensten (op basis van vooraf vastgestelde standaarden) is van groot belang om de toetreding tot het SHI succesvol te laten verlopen, of dit nu op basis van een gesloten of open werkplek is.

Overeenstemming moet nog worden bereikt over de termijn waarop het SHI de Standaard Open Werkplek in beheer kan nemen en kan leveren.

De Stuurgroep Open.Amsterdam gebruikt de komende maand om samen met SHI te bezien of de volgende voorgenomen aanbeveling voor het College van B&W realiseerbaar is:

Aanbeveling V (niet gedragen door SHI-leden stuurgroep Open.Amsterdam):

Diensten (en stadsdelen) die nieuw bij het SHI aansluiten als afnemer van de werkplek service, krijgen uitsluitend de Standaard Open Werkplek aangeboden voor de basis- en functionele werkplekken.

Met het oog op aanbeveling 1 lijkt het niet doelmatig om diensten die nog bij het SHI moeten aansluiten eerst een Microsoft naar Microsoft migratie te laten doen en kort daarna een migratie naar de Standaard Open Werkplek. Een onderzoek of dit scenario uitvoerbaar is zonder de uitbreiding van het SHI te vertragen of dat een ander scenario voor de hand ligt, heeft nog niet tot een gedragen resultaat geleid.

Indien het benodigde onderzoek niet tijdig vóór de besluitvorming in het najaar kan worden afgerond zal dit beslispunt komen te vervallen en zal in een later stadium een uitrolscenario worden voorgesteld.

3.4 *Enterprise Agreement Microsoft wordt niet vernieuwd: dekking projectkosten beschikbaar*

Concern Inkoop zal de Enterprise Agreement met Microsoft, oktober 2008 afloopt, niet opnieuw aan besteden. Door Concern Inkoop worden hiervoor een aantal hoofdredenen gegeven: 'Veel software ligt nog ongebruikt op de plank. De meeste deelnemers hebben nog niet de laatste versie van de diverse componenten van de EA geïnstalleerd en kunnen nog jaren vooruit. Daarnaast is het nog maar de vraag of er binnen een nieuwe raamcontractperiode van alle componenten binnen de EA nieuwe (volledige) versies uitkomen. Ook geeft een nieuwe aanbesteding (er dient functioneel te worden gespecificeerd) geen garantie op een aanbieding met software van Microsoft. Last but not least: het benutten van de huidige software geeft de gemeente Amsterdam de tijd om onderzoek te doen naar het invoeren van een standaard open werkplek en vergemakkelijkt daarmee een mogelijke overgang in de toekomst.'

Het uitgangspunt van Open.Amsterdam is altijd geweest dat de dekking voor projectkosten gehaald uit de besparing op Microsoft-licenties. Omdat op basis van de hierboven beschreven inkoopargumenten nu reeds gestopt kan worden met de Enterprise Agreement, is de dekking voor de projectkosten in feite definitief beschikbaar.

Het is niet aan de Stuurgroep Open.Amsterdam om te bepalen op welke wijze de middelen die voorheen bestemd waren voor Microsoft-licenties over te hevelen naar het project. Wel is in bijlage I berekend dat het besparingspotentieel voldoende is voor de financiering van Open.Amsterdam.

3.5 *Kostenneutraliteit gehandhaafd, doorlooptijd verlengd*

Zoals in paragraaf 4.1 is aangegeven is het in principe mogelijk om meerjarige begroting voor Open.Amsterdam ongewijzigd te laten. Het voorstel is echter een aangepaste strategie te volgen, waarbij de periode tot 1 januari 2010 primair gebruikt wordt voor het opschonen en zonodig saneren in het applicatielandschap. Uit de financiële planning in bijlage I is af te lezen dat ook in dat geval de jaarlijkse inkomsten (op basis van de besparing op Microsoft-licenties) vrijwel gelijk zijn aan de jaarlijkse projectuitgaven. Met andere woorden: de aangepaste strategie heeft geen invloed op de bij de businesscase

gestelde randvoorwaarde van kostenneutraliteit: een terugverdiëntijd van 5 jaar. Wel duurt het langer voordat de maximale netto besparing van € 750.000 wordt gerealiseerd.

Wel zal het migreren van alle diensten langer duren dan 5 jaar. De looptijd van een krediet (dat feitelijk alleen nodig is om de uitgaven in 2008 te financieren) dient dan verlengt te worden.

3.6 Ontwikkeling Werkplek: eerst beter, dan meer

In fase B1 zou de praktijktoets bij de Dienst Wonen en Stadsdeel Zeeburg verdiept worden voor de functionele werkplek en verbreed worden meer plekken. Het eerste heeft reeds plaatsgevonden (zie paragraaf 3.1). Ten aanzien van de verdieping is geconstateerd dat de werkplekversie 1.0 weliswaar volstond om kleinschalige praktijktoets uit te voeren, maar dat een versie 2.0 nodig was om ervoor te zorgen dat deze ook voor lange termijn toekomstig gebruik geschikt is. Op basis van de werkplek 2.0 is een verder uitrol bij de Dienst Wonen en Stadsdeel Zeeburg verantwoord.

Hiervoor zijn de volgende ontwikkelingen op de werkplek en de omgevingen van de Dienst Wonen en Stadsdeel Zeeburg doorgevoerd:

1. Gebruikersbehoeften aan de hand van de gehouden enquête en persoonlijke gesprekken (interviews) doorvoeren op de werkplek. Eisen en wensen die uit deze inventarisatie gekomen zijn betroffen een aantal kleine ongemakken en behoefte aan klein aantal nieuwe functies.
2. Uitbreiding van de backend en infrastructuur zodat Zeeburg slechts minimale satelliet functionaliteit hoeft te krijgen. In de eerste versie van de werkplek was het noodzakelijk dat er op de locatie Zeeburg nog gebruik werd gemaakt van een zogenaamde satelliet server die een aantal functies vervulde die niet of onvoldoende nog centraal waren te doen.
3. Traject ingezet om wijzigingen aan GOSA terug te geven aan de community. Ten einde de beheersbaarheid van de software en de wijzigingen die zijn aangebracht in de code terug te geven aan de community is dit traject ingezet.
4. De werkplek is voorzien van een vast, niet wijzigbaar uiterlijk dat is afgestemd op de gebruikerswensen. Het framework dat op de werkplekken is geïnstalleerd is volledig geüpdate met de meest recente mogelijkheden
5. Ondersteunende systemen zijn ingericht en in gebruik genomen als onderdeel van de werkplek. Betreft het beheersmechanisme en de benodigde systemen om de bestaande standaard open werkplekken te kunnen beheren; monitoring software en een ondersteunend pakket om helpdesk calls af te handelen via een vastgestelde procedure.

Naast de bovengenoemde werkzaamheden om de werkplek beter werkbaar en beheersbaar te maken, is door Open.Amsterdam met name geconcentreerd op het beschikbaar stellen van gelijke functionaliteit als de werkplek die wordt aangeboden door het Servicehuis ICT. In bijlage III is per functiegroep aangegeven welke werkplekfunctionaliteit het Servicehuis in de toekomst wil gaan bieden en welke hiervan momenteel door Open.Amsterdam kan worden geleverd met software die aan de strategische doelstellingen voldoet (leveranciersafhankelijkheid, interoperabiliteit, bedrijfscontinuïteit en kostenneutraliteit).

3.7 Landelijk beleid open standaarden moet nog landen

Op 12 december 2007 heeft de Tweede Kamer ingestemd met het actieplan 'Nederland Open in Verbinding'. In dit actieplan is gesteld dat voor gemeentes vanaf 1 januari 2009 een zogenaamd '*comply-or-explain and commit*' (hierna pas toe-of-leg-uit en leg vast) beleid zal gelden voor open standaarden:

- *Pas toe*: pas vastgestelde open standaarden toe bij ICT-opdrachten voor nieuw- of verbouw en contractverlenging van ICT;
- *Leg uit*: uitzonderingscriteria zijn:
  - voor de gewenste functionaliteit is geen open standaard beschikbaar;
  - de open standaard wordt niet door meerdere leveranciers en op meerdere platforms ondersteund;
  - de bedrijfsvoering en/of de dienstverlening komen op een onaanvaardbare wijze in gevaar, inclusief beveiligingsrisico's;
  - internationaal gemaakte afspraken worden geschonden;
- *Leg vast*: geef het voornemen aan om open standaarden toe te passen zodra een uitzonderingscriterium niet meer van toepassing is.

In het verslag over fase A heeft de Stuurgroep Open.Amsterdam reeds aangegeven dat Open.Amsterdam als katalysator fungeert voor open standaarden binnen de Gemeente Amsterdam. De (dreiging van de) Standaard Open Werkplek is vooralsnog effectiever als drukmiddel richting leveranciers dan de papieren richtlijnen. De Standaard Open Werkplek maakt pijnlijk zichtbaar dat applicaties geen open standaarden ondersteunen: ze doen het niet, en er moeten kosten gemaakt worden om wel te laten functioneren. Open.Amsterdam is in de afgelopen periode al benaderd door diverse leveranciers van gemeentelijke applicaties zoals Iprox, Decos, en Smartdocuments met de intentie om hun producten te baseren op open standaarden. Andreas is door de interne beheerders zelfs al geschikt gemaakt.

Bij de besluitvorming in 2007 over fase B1 van het project Open.Amsterdam is onder meer besloten: '*De directie Concern Organisatie zal als beleidsverantwoordelijke directie vóór het zomerreces 2008 een voorstel doen voor een stelsel van maatregelen waarmee de Gemeente Amsterdam een comply-or-explain and commit beleid ten aanzien van open standaarden kan voeren [...] Vanuit het project Open.Amsterdam worden prioriteiten meegeven voor de uitvoering van het comply-or-explain and commit beleid.*'

Concern organisatie heeft het stelsel van maatregelen nog niet voorgesteld. De reden hiervoor is dat vanuit het Rijk nog minder kaders en voorbeelden zijn aangereikt dan verwacht. Voor de Rijksoverheid zelf geldt het 'leg uit-of-pas toe' principe voor open standaarden namelijk al vanaf april van dit jaar. De indruk bestaat dat men nog zoekende is naar de geschikte praktische invulling. Getuige ook de volgende wat ruimere invulling die aan het open standaardenbeleid voor gemeentes is gegeven in de uitvoeringsagenda tussen Rijk en VNG: 'In 2009 heeft 75% van de leden een beleid op het gebied van open standaarden.'

Het is overigens niet zo dat de Gemeente Amsterdam thans geen beleid heeft op het gebied van open standaarden. Zowel het Handboek Architectuur als de Businesscase Open Softwarestrategie bevatten beleid op dit terrein. De crux zit hem in de praktische toepassing en de handhaving van het beleid.

Het is ook niet zo dat er het afgelopen half jaar niets is gebeurd. Zo is een open standaarden passage opgenomen in het bestek voor de aanbesteding van het gemeentelijk raamcontract Hardware en wordt het bestek voor de aanstaande aanbesteding voor het raamcontract ICT-inhuur grondig herzien onder andere om invulling te geven aan het 'leg uit-of-pas toe' principe voor open standaarden.

Tot slot is signaleert de Stuurgroep het belang van de kerngroep Open Gemeenten bij de uitwerking van het 'leg uit-of-pas toe' principe voor open standaarden (zie paragraaf 4.10). Momenteel bekijkt Amsterdam met name de of de ver uitgewerkte strategie van de Gemeente Den Haag geschikt is om hier te volgen. Daarnaast is de kerngroep een belangrijk klankbord voor het Ministerie van Binnenlandse Zaken voor de nadere invulling van het landelijk beleid.

3.8 Juridische aandachtspunten

Vorig jaar is in fase A van het project een advies gegeven door Juridische Zaken van de Bestuursdienst om in fase B1 externe deskundigheid in te schakelen om een goed beeld te krijgen van de juridische zaken aangaande het programma Open.Amsterdam, met name ten aanzien van de volgende vragen:

1. Wat zijn de juridische risico's die gemeente Amsterdam loopt door het gebruik van open source software qua:
  - a. Infectiegevaar
  - b. Inbreuk op de intellectuele eigendomsrechten
  - c. Aansprakelijkheid en (on)mogelijkheid van vrijwaring
  - d. Garantie-niveau van de software
  - e. Beheer en onderhoud
2. Indien aanwezig, wat kunnen de gevolgen zijn als deze risico's uitkomen?
3. Indien aanwezig, welke maatregelen zijn er te nemen om de risico's van vraag 1 te minimaliseren?

Door Mathieu Paapst, jurist van het programmabureau Nederland Open in Verbinding (NOiV), is voor Open.Amsterdam een rapport geschreven dat ingaat op deze vragen. Dit rapport is door Directie Juridische Zaken van de Bestuursdienst en de Stuurgroep Open.Amsterdam gelezen en van commentaar voorzien. Om een zo objectief mogelijk advies richting de besluitvormingsorganen te kunnen maken, is er besloten om een *second opinion* te vragen bij een onafhankelijke academische instelling. Er is door het aan de Universiteit van Tilburg verbonden TILT (Tilburg Institute For Law and Technology) een second opinion uitgevoerd. Zie voor beide rapporten de bijlagen.

Het advies van de UvT geeft aan dat er vele licenties zijn en dat het daarom moeilijk is om algemene uitspraken te doen over de licenties. Geadviseerd wordt om de specifieke licenties te analyseren. Verder geeft het advies van de UvT aan dat niet is gegarandeerd dat het Nederlandse recht en de Nederlandse rechter van toepassing is. De mate van viraliteit verschilt tussen de open source licenties en is afhankelijk van het perspectief dat wordt gekozen; het auteursrechtelijke of het gebruikers-technisch. Dit risico van viraliteit kan beperkt worden door duidelijke richtlijnen op te stellen over wat wel en niet mag in het kader van aanpassingen en verspreidingen.

Geadviseerd wordt verder om concrete maatregelen te nemen om risico op inbreuk op intellectuele eigendomsrechten te beperken, zoals een uitgebreide productselectie,

onderzoek naar de herkomst en de waarborgen die in een project zijn ingebouwd om de auteursrechtelijke inbreuken te voorkomen. Verder wordt gewezen op een broncodeverzekering in het kader van het afdekken van risico op het gebied van inbreuken op intellectuele eigendomsrechten en de daarvoor afgaande audit van het softwaresysteem. Hierbij wordt tevens gewezen op het aspect dat de broncodeverzekering ook een beperking kent het slechts een uitkering doet en het onderliggende probleem niet wordt opgelost. Ook komt aan bod dat de programmeurs aansprakelijkheid uitsluiten. Tot slot wordt gewezen op de omstandigheid dat afhankelijk van de open source community de software kan evolueren. Voor de gemeente kan het moeilijk zijn om de community te sturen. Bij uitbesteding van maatwerk ontstaat weer een risico op een zekere mate van leveranciersafhankelijkheid.

Er zijn geen bevindingen over juridische risico's van het gebruik van open source licenties die de doorgang van de pilotfase in de weg staan.

Voordat de pilotfase is afgerond en wordt gestart met de uitrol van de standaard open werkplek, moet in kaart zijn gebracht welke licenties de gemeente nodig heeft en gaat gebruiken. Dit is een maatregel die overigens niet alleen verstandig is voor open source software. Specifieke licenties zullen voor afronding van de pilotfase door een ICT-recht specialist beoordeeld worden op de algemeen gesignaleerde juridische risico's in verband met het gebruik van open source software. Ook zullen er richtlijnen voor het aanpassen en (niet) verspreiden van open source software worden opgesteld. Daarnaast zal de wenselijkheid van een broncodeverzekering worden onderzocht. Deze bevindingen zullen aan te zijner tijd aan College van B&W en Gemeenteraad worden voorgelegd.

3.9 Geen schaarste quick wins OS en OSS

Hoofdactiviteit E is erop gericht om het project Open.Amsterdam als katalysator te laten werken voor de toepassing van open source en open standaarden op allerlei ICT-terreinen buiten de ontwikkeling van de Standaard Open Werkplek. Hierbij geldt het uitgangspunt dat de inspanning vooral door ICT'ers bij de diensttakken, buiten Open.Amsterdam, geleverd moet worden.

Eén van de meest aansprekende implementaties in het kader van hoofdactiviteit E is de invoering van Zimbra (www.zimbra.com) in stadsdeel Zeeburg. Zimbra is een open source groupware pakket met o.a. mail, agenda en instant messaging. De vorige door Zeeburg gebruikte mailomgeving was Microsoft Exchange Server en Microsoft Outlook. Open.Amsterdam heeft in deze migratie de eenmalige installatie gefinancierd en mankracht geleverd.

In stadsdeel De Baarsjes gebruikte men het pakket Workspace (www.workspace.com). Dit is een betaalde closed source anti-RSI applicatie. In plaats daarvan is men overgegaan op de gratis open source applicatie Workrave (<http://www.workrave.org/>). Voor de installatie moest een msi-package gemaakt worden. Deze is door Open.Amsterdam gefinancierd.

Alle overheidsorganisaties door Rijksbeleid en Raadsmoties verplicht om voor het einde van 2008 het Open Document Format (ODF) te kunnen lezen, bewerken en opslaan. Door Sun is een plugging voor Microsoft Office ontwikkeld die dat mogelijk maakt. De Baarsjes heeft als één van de eerste Amsterdamse organisaties deze plugin

geïmplementeerd. De hiervoor gemaakte msi-package is door Open.Amsterdam gefinancierd.

Daarnaast heeft Open.Amsterdam aan verschillende partijen informatie geleverd over open source pakketten als Openbravo en Compiere (Enterprise Resource Management), SugarCRM (Customer Relationship Management) en Moodle (Electronische Leeromgeving).

Open.Amsterdam constateert dat vernieuwing van Document Management Systemen (DMS) gebaat zou zijn bij meer centrale coördinatie. Zo oriënteert men zich op dit moment op meerdere plekken binnen de Gemeente, waaronder het Project Open.Amsterdam en de Bestuursdienst, op het open source DMS Alfresco, maar ook op andere pakketten. Krachtenbundeling ligt voor de hand.

Recentelijk is de website wiki.open.amsterdam.nl gemaakt. Hier kunnen onder andere de msi-packages voor Workrave en de ODF-plugin gedownload worden voor gebruik in eigen organisatie, inclusief informatie en ervaringen over de gebruik en installatie van beide pakketten. Daarnaast komt er voor en door Open.Amsterdam gemaakte documentatie op te staan, en worden andere organisaties aangemoedigd om hun kennis te delen.

3.10 Intergemeentelijke samenwerking krijgt meer concrete vorm

Op initiatief van Amsterdam komen sinds medio 2006 tien grote gemeenten regelmatig bij elkaar in de Kerngroep Open Gemeenten om kennis te delen en ervaringen uit te wisselen over de Open Standaarden en Open Source ontwikkelingen op lokaal en nationaal gebied. Het Manifest "Open Overheidsorganisaties" komt (als initiatief van Amsterdam) voort uit dit overleg.

In de huidige fase begint de samenwerking binnen de Kerngroep meer concrete vormen aan de te nemen. Zoals reeds aangegeven, is intergemeentelijke samenwerking vooral van belang voor het creëren van marktmacht richting leveranciers. Het door Open.Amsterdam ontwikkelde classificatiemodel voor applicaties wordt ook nu door Den Haag, Leeuwarden en Groningen gebruikt. Op basis van de consolideerde uitkomsten van het classificeren kan een verdeling van de kosten en inspanning plaats vinden om applicaties die door meerdere Gemeentes gebruikt worden geschikt te maken, dan wel door het opvoeren van de druk richting leveranciers dan wel via andere manieren van ontsluiten.

Andere samenwerkingsvormen zijn:

- I. **Kennisuitwisseling:** Open.Amsterdam stelt op (korte) termijn haar kennisdatabase ter beschikking. Een deel van de kennis is al beschikbaar gesteld. Er wordt nog nagedacht over een eigen "WIKI". Er is op dit moment een collaboratie website actief (onder de vlag van Groningen). De kerngroep heeft NOiV echter dringend verzocht deze activiteit over te nemen.
- II. **Promotie Manifest:** Er wordt een congres georganiseerd voor de officiële start van NOiV. Hierbij zal staatssecretaris Heemskerk aanwezig zijn. Hij zal (ook) de kerngroep Open Gemeenten onder de aandacht te brengen. Vooruitlopen op dit congres zullen alle gemeenten een uitnodiging krijgen om in het bijzijn van de staatssecretaris het Manifest te ondertekenen. Fotomomenten voor elke gemeente.

Het Ministerie van BZK denkt er over naar om bij a.s. het EU voorzitterschap van Tsjechië het Manifest op Europees niveau te laten vaststellen.

- III. **Input landelijk beleid:** Zowel een vertegenwoordiger van het Ministerie van BZK als een vertegenwoordiger van NOiV maken sinds 20 mei 2008 deel uit van de kerngroep "Open gemeenten".
- IV. **Gezamenlijk uitwerken pas-toe-of leg uit principe voor open standaarden** Een opzet is naar BZK opgestuurd en zal in nader overleg verder uitgewerkt worden waarna het zal dienen als generieke aanpak/invullen van het beleid door alle andere gemeenten.

4. Aanbevelingen

Resumerend zijn dit de aanbevelingen van de stuurgroep Open.Amsterdam op basis van de bevindingen uit fase B1:

Aanbeveling I

Kondig de Standaard Open Werkplek aan als de verplichte standaard voor de Centrale Stad, waarbij de planning voor implementatie nader zal worden vastgesteld.

Aanbeveling II

De doorontwikkeling van de huidige Microsoft-werkplekken bij diensten te bevrozen.⁷

Aanbeveling III

Besteed de volgende fase van Open.Amsterdam primair aan het opschonen en zonodig saneren van het applicatielandschap bij de Centrale stad, en dan zoveel mogelijk op basis van open standaarden en platformonafhankelijkheid.

Aanbeveling IV

Vergroot de kennisbasis voor open standaarden en open source binnen de gemeente door de vrijwillige uitbreiding van de pilotgroep en verplichte deelname aan een stageprogramma te ontwikkelen door en bij Open.Amsterdam

Aanbeveling V (niet gedragen door SHI-leden stuurgroep Open.Amsterdam):

Diensten (en stadsdelen) die nieuw bij het SHI aansluiten als afnemer van de werkplek service, krijgen uitsluitend de Standaard Open Werkplek aangeboden voor de basis- en functionele werkplekken.

---

⁷ Conform eerdere besluitvorming geldt voor de lopende ontwikkeling bij SHI van de werkplek voor BRI-diensten een uitzondering.

Bijlage I: Financiële paragraaf

Reeds vorig jaar zijn op basis van de praktijktoets reeds de volgende conclusies getrokken:

1. **Beheerskosten:** er is geen aanleiding, niet theoretisch, evenmin op basis van de gegevens uit de praktijktoets, om te verwachten dat de kosten van het beheer in een situatie waarbij alle basis⁺ en functionele werkplekken 'open' zijn, significant hoger of lager zijn dan in een situatie waarbij de werkplekken gesloten zijn. Er kan een voorspelling worden gedaan van de feitelijk beheerskosten op basis van de architectuur en beheerstructuur ten behoeve van de praktijktoets. De Stuurgroep Open.Amsterdam is echter van mening dat dit niet zinvol is omdat de Standaard Open Werkplek in de beoogde eindsituatie wordt aangeboden binnen de architectuur en beheerstructuur van het Servicehuis ICT.
Ten aanzien van de beheerskosten gedurende de migratieperiode moet geen vergelijking worden gemaakt tussen dubbel en enkel beheer, maar tussen dubbel en 30-voudig beheer. Voorlopig bedient het Servicehuis ICT immers slechts 9 diensten
2. **Frichtiekosten:** voor hardware, (MS-)licenties en datacommunicatie bij een gemeentebrede migratie naar de Standaard Open Werkplek zijn de migratiekosten gelijk aan de frichtiekosten bij de migratie naar een standaard 'gesloten' werkplek. Dat wil zeggen dat deze afhankelijk zijn van het beleid van het Servicehuis ten aanzien van de overname van de bij diensttakken aanwezige ICT.⁸
3. **Migratiekosten:** op basis van de informatie uit de praktijktoets was geschat dat de kosten bij een migratie van de naar schatting 10.000 basis+ en functionele werkplekken van de centrale stad ca. € 2.800.000,=. (inclusief projectkosten, zonder kapitaallasten) zou bedragen. Op basis van de analyse in paragraaf 4.1. en bijlage III kan dit bedrag thans met meer zekerheid worden vastgesteld.

Onder alle voorbehouden die hierboven zijn gemaakt levert de informatie uit de praktijktoets op dat het haalbaar is om de Standaard Open Werkplek bij de diensten van de centrale stad uit te rollen in vijf jaar op basis van financiering uit de besparing op Microsoft-licenties. Het voorziene bestedingspatroon van het project Open.Amsterdam (exclusief kapitaallasten) is als volgt:

2008	€ 862.500
2009	€ 1.020.000
2010	€ 1.110.000
2011	€ 1.200.000
2012	€ 1.325.000
Totaal	€ 5.517.500

Het besparingspotentieel op Microsoft-licenties bij de Centrale Stad is:

2008	€ 1.339.449
2009	€ 1.339.449

⁸ Bij het scenario waarbij de periode waarin er bij diensttakken twee soorten basis+ en functionele werkplekken naast elkaar bestaan, zo kort mogelijk wordt gehouden, zijn er ook geen significante kosten voor additionele netwerkdiensten (die nodig zijn om medewerkers op een gesloten werkplek te laten communiceren met medewerkers met een open werkplek).

2010	€ 1.339.449
2011	€ 1.339.449
2012	€ 1.339.449
Totaal	€6.697.245

Uit bovenstaande is af te lezen dat de jaarlijkse inkomsten (op basis van de besparing op Microsoft-licenties) vrijwel gelijk zijn aan de jaarlijkse projectuitgaven. Indien de aanbeveling om de periode tot 1 januari 2010 te gebruiken voor het opschonen en zonodig saneren van applicaties lopen zowel de uitgaven als de inkomsten een tot twee jaar langer door. Met andere woorden: de aangepaste strategie heeft geen invloed op de bij de businesscase gestelde randvoorwaarde van kostenneutraliteit: een terugverdiendtijd van 5 jaar. Wel duurt het langer voordat de maximale netto besparing van € 750.000 wordt gerealiseerd.

Hieronder is de begroting uitgesplitst. Deze dient nog te worden geactualiseerd voor de aanbevolen implementatiestrategie.

Uitsplitsing Begroting 2008		2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totaal	controle totaal
1. Projectkosten		255.000	285.000	285.000	285.000	285.000	0	1.395.000	1.395.000
1.1	Projectmanagement	170.000	170.000	170.000	170.000	170.000	0	850.000	850.000
1.2	Projectondersteuning	40.000	40.000	40.000	40.000	40.000	0	200.000	200.000
1.4	Deskundigheid bij Servicehuis ICT	45.000	75.000	75.000	75.000	75.000	0	345.000	345.000
2. Advieskosten (niet ICT)		60.000	32.500	32.500	32.500	32.500	0	190.000	190.000
1.3	Communicatie	20.000	25.000	25.000	25.000	25.000	0	120.000	120.000
1.4	Inkoop	20.000	7.500	7.500	7.500	7.500	0	50.000	50.000
1.5	Juridisch	20.000	0	0	0	0	0	20.000	20.000
3. Migratiekosten		522.500	545.000	570.000	545.000	482.500	0	2.665.000	2.665.000
3.1	Opleidingskosten (25 x werkplek)	12.500	50.000	50.000	50.000	62.500	0	225.000	225.000
3.2	Applicatiemigratie (1000 x applicaties)	350.000	375.000	400.000	375.000	300.000	0	1.800.000	1.800.000
3.3	Ondersteuning van diensttakken (20000 x organisatie)	160.000	120.000	120.000	120.000	120.000	0	640.000	640.000
3. Apparatuur		40.000	40.000	40.000	40.000	40.000	0	200.000	200.000
4. Programmatuur		20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	0	100.000	100.000
Subtotaal		897.500	922.500	947.500	922.500	860.000	0	4.550.000	4.550.000
5. Supportcontract SOW (47 x werkplek)		-	70.500	164.500	258.500	364.250	0	857.750	857.750
Totaal uitgaven		897.500	993.000	1.112.000	1.181.000	1.224.250	0	5.407.750	
6. Rentekosten		0	40.388	33.790	43.146	52.027	55.091		
Totaal kapitaallasten		0	937.888	1.026.790	1.155.146	1.233.027	1.279.341	5.632.191	
Totaal inkomsten		0	1.339.449	1.339.449	1.339.449	1.339.449	975.449	6.333.245	

Saldo (-/- is overschot)	0	-401.561	-312.659	-184.303	-106.422	303.892	-701.054
Rekeneenheden							
Aantal werkplekken	500	2000	2000	2000	2500		9.000
Cumulatief	500	2500	4500	6500	9000	9000	
Aantal organisaties	2	6	6	6	6		26
Cumulatief	2	8	14	20	26	26	
Aantal applicaties	200	300	400	500	600		2.000
Cumulatief	200	500	900	1400	2000	2000	
Kosten per applicatie	1750	1250	1000	750	500		

Toelichting per kostenpost

In 2008 zullen de voorbereidingen moeten worden gedaan voor een aanbesteding van de externe support op de software van de Standaard Open Werkplek

Uit de praktijktoets (Blad 'directe migratiekosten': 45500/1800) blijkt dat de opleidingskosten € 25 per werkplek bedragen op basis van train the trainer.

Bij grotere aantallen zal het budget gebruikt moeten worden om e-learningprogramma's te verwerven.

Gaat uit van 2000 applicaties. Uit de praktijktoets blijkt dat de kosten € 990 per applicatie bedragen. Dit is afgerond op € 1.000. per werkplek.

Voor het verloop is er vanuit gegaan dat een leereffect optreedt, waarbij in het begin de gemiddelde kosten hoger (€ 1.750 per applicatie) en aan het eind lager (€ 500) zijn dan het gemiddelde. Overeenkomstig zal in het begin het tempo minder waarmee applicaties kunnen worden ontsloten lager liggen dan aan het eind van het project (opbouwend van 200 tot 600 per jaar).

In 2008 is de SOW nog in ontwikkeling en zal de ondersteuning veel intensiever moeten zijn. Daarom is het bedrag in dit jaar met factor 4 vermenigvuldigd. De stadsdelen wordt gevraagd om deze post in 2008 met € 100.000 aan te vullen.

Het dekkingspotentieel voor de vijfjarige taakstelling wordt gezocht in de budgetten bestemd voor licenties en support op werkpleksoftware van diensten. Deze budgetten zijn dus niet meer toereikend om de externe support op de Standaard Open Werkplek te financieren. Deze kosten moeten daarom in het project worden meegefinancierd. Er wordt van uitgegaan dat de migraties linear binnen het jaar opbouwen. Daarom is het gemiddelde aantal werkplekken in jaar t en jaar t-1 als aantal gehanteerd.

Vanaf 2013 worden de budgetten weer gewoon overgeheveld naar de diensten en moet een bedrag van € 423.000 in mindering worden gebracht van het dekkingspotentieel.

Het betreft de aflossingen en rentekosten. Feitelijk betreft het vijf eenjarige krediet, deze worden elk afgelost inclusief rente in jaar t+1.

Alleen het restant krediet (ca. 175.000) zal in de gebruikelijk vijf jaar worden afgelost en dit zal worden verwerkt in de tarieven van de Standaard Open Werkplek.

1	2	3	4	5
Gemeentelijke diensten	Contractvorm	Aantal werplekken per 21 juli 2008	Gem. kosten p/j. max. korting	Dekkings- potentieel 2009-2011
Bestuursdienst Amsterdam	EA	650	137	89.050
Dienst Binnenwaterbeheer Amsterdam	EA	82	137	11.234
Dienst Infrastructuur Verkeer en Vervoer	EA	389	137	53.293
Dienst Maatschappelijke ontwikkeling	EA	350	137	47.950
Dienst Milieu en Bouwtoezicht	EA	300	137	41.100
Dienst Persoonsgegevens	EA	265	137	36.305
Dienst Werk en Inkomen	EA	2.396	137	328.252
Dienst Wonen	EA	300	137	41.100
Facilitair Bedrijf Amsterdam	EA	341	137	46.717
Gemeentearchief Amsterdam	EA	130	137	17.810
Geneeskundige en Gezondheidsdienst	EA	1.079	137	147.823
Haven Amsterdam	EA	350	137	47.950
VGA Verzekeringen	EA	60	137	8.220
Dienst Stadstoezicht	EA	400	137	54.800
Dienst Onderzoek en Statistiek	EA	60	137	8.220
Dienst Ruimtelijke Ordening	EA	250	137	34.250
Ingenieursbureau Amsterdam	EA	350	137	47.950
Stadsbank van Lening	EA	55	137	7.535
Dienst Advies en Beheer	Select	372*	137	50.964
ACAM	Select	121*	137	16.577
Afval en Energie Bedrijf Amsterdam	Eigen EA	200*	137	27.400
Brandweer Amsterdam	Select	300*	137	41.100
Dienst Belastingen Amsterdam	Select	344*	137	47.128
Dienst Economische Zaken		50*	137	6.850
Ontwikkelingsbedrijf Gemeente Amsterdam	Select	383*	137	52.471
ProjectManagement Bureau	Select	200*	137	27.400
Totaal		9.777		1.339.449

* = op basis van cijfers Businesscase ICT/rekening 2006. Deze is gebaseerd op het aantal personeelsleden per 31-12-2006 (jaarrekening 2006), in sommige gevallen gecorrigeerd op verzoek van de dienst wanneer het verschil tussen het aantal werplekken en het aantal personeelsleden

---

groot is. De aantallen voor de BRI-diensten komen rechtstreeks uit de jaarrekening en zijn niet gecorrigeerd.

Toelichting per kolom

1. Betreft alle organisaties die zijn meegenomen in de businesscase ICT + de BRI diensten (inclusief de aan de BDA administratief aangehaakte organisaties).
2. Geeft aan welk soort contract de betreffende dienst heeft.
3. Voor de deelnemers aan de Gemeentelijke Enterprise Agreement zijn de aantallen gebaseerd op een overzicht van Concern Inkoop van 21 juli 2008.
4. De hoogte het bedrag in deze kolom is gebaseerd op het meerjarig gemiddelde van de jaarlijkse kosten voor licenties en onderhoud van werkpleksoftware, tegen het hoogste kortingspercentage uit de Enterprise Agreement tussen de Gemeente Amsterdam en Microsoft, prijspeil 2005-2008 en afgerond naar beneden op € 137.
5. Gemeentelijke Enterprise Agreement en het Selectcontract lopen op 1 oktober 2008 af. Voor 2008 is daarom gerekend met de maanden oktober, november, december = 3/12. Uitzondering is het Afval Energie Bedrijf, dit contract loopt tot 1 mei 2009.

Bijlage II: Management samenvatting Businesscase Open Softwarestrategie (d.d. 2006)

Voor u ligt de business case Open Softwarestrategie Gemeente Amsterdam, het antwoord op de stellingen die op 1 maart 2006 in de Gemeenteraad in een amendement zijn aangenomen van het toenmalige Raadslid Marres (PvdA)⁹ naar aanleiding van de evaluatie en afronding van de Open Source pilots en de verlenging van het raamcontract met Microsoft.

Aanleiding

De Gemeenteraad is van mening dat een actieve en participerende opstelling richting Open Source ontwikkelingen past bij Amsterdam als "ICT stad van Nederland". In het amendement wordt aan het College van B&W gevraagd een business case te presenteren voor de begroting van 2007, waarin beschreven wordt hoe om te gaan met het beëindigende contract met Microsoft voor kantoorautomatisering (per oktober 2008). Aan het College is gevraagd om bij alle diensten en stadsdelen een analyse te (laten) maken van de werkplekken, de functionaliteit en de af te spreken standaarden.

Voorafgaand aan het amendement gaat de *Motie Versterking kostenbesparingen op ICT-beheer en innovatie binnen het concern Gemeente Amsterdam (2002, nr. 848)* die in de ogen van de Raad niet naar behoren is opgepakt. Ook belangrijk voor de achtergrond van voorliggend amendement is de Motie die bekend is geworden als de motie *Burger Koning (2002, nr. 704)*. Deze motie beoogt de dienstverlening van de gemeente te verbeteren door één voorkant te creëren voor de burger: het stadsdeel. De uitvoering van deze motie vereiste onder meer reorganisatie van de gemeente, centralisatie en standaardisatie rond basisautomatisering (efficiencywinst) en decentralisatie van het contact met de burger (dicht bij de burger).

Tevens dient het amendement gezien te worden tegen het licht van de landelijke ontwikkelingen rondom open standaarden en Open Source software. De Tweede Kamer heeft zich in 2002 uitgesproken voor de motie Vendrik waarin de regering werd gevraagd concentraties in de softwaremarkt tegen te gaan en ervoor te zorgen dat in 2006 alle door de publieke sector gebruikte software aan open standaarden voldoet. Kortweg, open standaarden **moeten**. Dit houdt in dat voor de Gemeente Amsterdam de keuze voor software gelimiteerd is tot software die gebaseerd is op open standaarden.

Doelstellingen

Voorstel voor de strategische softwaredoelstellingen van de Gemeente Amsterdam:

- Het verbeteren van de dienstverlening aan burgers en bedrijven, door verhoogde interoperabiliteit¹⁰;
- Het vergroten van de leveranciersafhankelijkheid voor kantoorautomatisering;
- Continuïteit van de bedrijfsvoering;
- Kostenneutraliteit en realiseerbare investeringsbedragen.

⁹ 2006, nr. 171

¹⁰ De Wikipedia definitie: Interoperabiliteit laat de uitwisseling toe van gegevens en diensten tussen menselijke en technische, en gedeelde systemen. Technische interoperabiliteit is bedoeld om de technische problematiek veroorzaakt door de complexiteit die inherent is aan het verbinden van informatiesystemen en de services die deze informatie verstrekken, op te lossen. Deze interoperabiliteit bepaalt de normen inzake voorstelling, vergaring, uitwisseling, bewerking, beveiliging en transport van de informatie.

Deze business case heeft als doel om, conform het amendement Marres, inzichtelijk te maken onder welke condities het mogelijk is om als Gemeente Amsterdam een leveranciersonafhankelijke keuze voor software te hebben bij het beëindigen van het huidige contract met Microsoft op 1 oktober 2008. De belangrijkste doelstellingen zijn, tot zover deze niet rechtstreeks uit het amendement zijn te herleiden, door het projectteam en het Wethouder ICT opgedaan tijdens een expertmeeting die op 20 juni jl. is georganiseerd voor Raadsleden van centrale stad en stadsdelen.

Open standaarden en open source software

In deze business case zijn open standaarden en open source software slechts middelen om de strategische softwaredoelstellingen te realiseren. Daarbij, zo zal blijken, zijn open standaarden altijd nodig en open source software in bepaalde gevallen.

Centraal staat de vraag wat er met de inzet van software wordt bereikt. Het gebruiken van software is immers niet een doel op zich.

Zoals in deze business case wordt onderbouwd is het gebruik van open standaarden noodzakelijk om de doelstellingen:

- het verbeteren van de dienstverlening aan burgers en bedrijven, door verhoogde interoperabiliteit;
- Het vergroten van de leveranciersonafhankelijkheid voor kantoorautomatisering te realiseren. De eindsituatie die in deze business case wordt geopperd en getoetst gaat uit van het verplichte gebruik van open standaarden (overigens al staand beleid binnen de Gemeente).

Open source software komt om de hoek kijken omdat:

- sommige open standaarden niet worden ondersteund door closed source software;
  - Open source software qua aard minder snel leidt tot leverancierafhankelijkheid.
- Uitgaande van het verplichte gebruik van open standaarden is open source software soms dus een optie en soms een vereiste.

De premisse in deze business case luidt:

Wereldwijd zal de digitale werkplek van de toekomst (vanaf 2010) een open werkplek zijn, dat wil zeggen volledig op basis van open standaarden en grotendeels op basis van open source.

Omgeving

Met de externe projectomgeving die gecreëerd is ten behoeve van deze business case, wordt voldaan aan een expliciet verzoek uit het amendement van Marres: '[Dat] Het college in voorkomende gevallen richting open source actief moet samenwerken met andere gemeentes, de Rijksoverheid en open source Strategie Platformen van de verschillende overheden en aangeboden advies uit het bedrijfsleven serieus te nemen en de raad daar 2 maal per jaar over te rapporteren.'

Bestuurlijk opdrachtgever voor de Business case is de Wethouder Ruimtelijke Ordening, Grondzaken, Waterbeheer en ICT, die deze opdracht geeft op verzoek van de Gemeenteraad.

De Directie Concern Organisatie binnen de Bestuursdienst Gemeente Amsterdam is opdrachtnemer en tevens ambtelijk opdrachtgever. De business case is binnen de Directie Concern Organisatie opgesteld door de Afdeling Informatiebeleid, de ambtelijke opdrachtnemer.

Het amendement heeft in elk geval betrekking op de Centrale Stad¹¹. In het amendement worden ook de stadsdelen genoemd¹². Het onderwerp van het amendement valt echter binnen de eigen bevoegdheid van de stadsdelen. De Wethouder ICT van de Centrale Stad heeft de voorzitters van de stadsdelen gevraagd om gezamenlijk deel te nemen aan dit project. Op het moment van schrijven hebben de stadsdelen geen gezamenlijk standpunt bepaald.

Intergemeentelijk is een netwerk ontstaan rond open software strategieën op het initiatief van de Gemeente Amsterdam. Dit netwerk wordt ondersteund door het Bureau OSSOS van ICTU. In het netwerk bestaat naast Amsterdam thans uit de volgende gemeentes:

- Almere
- Assen
- Den Haag
- Eindhoven
- Groningen
- Haarlem
- Nijmegen
- Utrecht

Aanpak: Van softwarestrategie naar beoogde eindsituatie

De eerste uitdaging bij de uitvoering van het amendement was het achterhalen van de achterliggende doelstellingen. Zonder te redeneren vanuit de strategische doelstellingen kan niet worden bepaald welke mix van open standaarden en open source software zinvol is in te zetten als strategie.

Het projectteam kon (minimaal) zeventien technische eindsituaties bedenken, (op basis van alle mogelijke combinaties van gesloten of open, back-end of front-end en applicaties of besturingsysteem), die in zekere mate tegemoet komen aan het amendement.

Op basis van de voorgestelde strategische doelstellingen is het mogelijk af te leiden welke eindsituatie en bijbehorend scenario verder moeten worden onderzocht.

Deze eindsituatie laat zich typeren als **‘Alles zo veel mogelijk ‘open’ is in een aparte omgeving’** en heeft de volgende kenmerken:

- Volledig op basis van open standaarden en waar nuttig of nodig op basis van open source software;
- Een aparte ‘open’ (werkplek)omgeving, er wordt niet aan de huidige werkplekken gesleuteld. De problematiek die samenhangt met hybride omgevingen wordt zo vermeden;

Expansie (uitbreiding van het aantal werkplekken) via een instapmodel en niet door een (gedwongen) *big bang*;

Zowel back-end als front-end (en van achter naar voren ontwikkelen).

---

¹¹ zonder GVB 10334 fte / 10643 medewerkers (eind 2005)

¹² 6015 fte / 6093 medewerkers (eind 2005)

De eindsituatie noemen we de **Standaard Open Werkplek**. Aanpalend dient het volgende te worden geregeld:

Een duidelijke kosten- en batenstructuur per functionaliteit;

- Nieuwe selectie- en wegingcriteria voor software getoetst aan de strategische softwaredoelstellingen.

Logische aanbieder voor de Standaard Open Werkplek is het Servicehuis ICT.

Bovengenoemde zaken waren al op hoofdlijnen beschreven in het Plan van Aanpak dat op 11 oktober is besproken in de Raadscommissie ROW.

Toetsing van de beoogde eindsituatie

Het model voor de Standaard Open Werkplek is in deze business case getoetst op de strategische softwaredoelstellingen.

Hiervoor is in de business case de volgende analyse uitgevoerd:

- inventarisatie en kwalificatie van de huidige situatie (werkplekken, functionaliteit, prijs etc.)
- inventarisatie en kwalificatie van alternatieven (op aangeven van een drietal leveranciers)
- vergelijkende data-analyse van de huidige situatie en de toekomstige situatie
- inschatting kosten en inspanningen voor migratie.

Toetsing beoogde eindsituatie op leveranciersafhankelijkheid

Voordelen

- Keuzevrijheid in softwareleveranciers door kennis en beschikbaarheid van alternatief
- Keuzevrijheid in softwareleveranciers door beschikbaarheid van software broncode
- Minder afhankelijkheid van leveranciersstandaarden

Nadelen

- Migratie naar andere systemen kan nodig zijn
- De Gemeente dient een actieve en participerende houding dient te ontwikkelen ten opzichte van de software en standaarden waarop zij invloed wil hebben

Neutraal

- Leveranciersafhankelijkheid kan verschuiven van pakketleverancier naar leverancier open werkplek, leveranciersafhankelijkheid moet vooral worden afgedwongen door *smart buyership*

Toetsing beoogde eindsituatie op interoperabiliteit

Voordelen

- Verhoogde interoperabiliteit bevordert de interne en interbestuurlijke gegevensuitwisseling ten behoeve van verbeterde dienstverlening en handhaving
- Verhoogde interoperabiliteit bevordert gegevensuitwisseling tussen de Gemeente en burgers en bedrijven
- Verhoogde interoperabiliteit bevordert ketenintegratie en basisregistraties
- Aanbieden Standaard Open Werkplek via Shared Service Concept maakt controle op decentraal gebruik van open standaarden nog maar beperkt nodig

Nadelen

- Actieve participatie van de Gemeente vereist voor het adapteren en mede-vaststellen van open standaarden
- Migratie naar andere systemen kan nodig zijn

Toetsing beoogde eindsituatie en migratiescenario op bedrijfscontinuïteit

Voordelen

- Meer standaardisatie en Shared service concept (óók voor niet BRI-diensten) biedt de mogelijkheid tot meer stabiliteit
- Biedt de mogelijkheid beheer duurzaam in te richten los van release, update en supportbeleid van softwareleverancier

Nadelen

- Migratie naar de beoogde situatie vormt een grotere psychologische drempel dan een migratie naar nieuwe versies van MS Software

Neutraal/Onbekend

- Het valt niet aan te tonen dat de beoogde situatie stabiel/ minder stabiel, veiliger/minder veilig is dan de huidige situatie
- Het valt niet aan te tonen dat een migratie naar de beoogde situatie een grotere bedreiging vormt voor de bedrijfscontinuïteit dan een migratie naar toekomstige versies van MS software

Toetsing beoogde eindsituatie en migratiescenario op kostenneutraliteit en realiseerbare investeringsbedragen

Voordelen	
<ul style="list-style-type: none"> • Zelfs in de meest conservatieve berekening worden de investeringen in de standaard open werkplek in 4 á 5 jaar terugverdiend • De standaard werkplek wordt aangeboden via het shared services concept waardoor de terugverdientijd nog kan worden verkort	
Nadelen	
<ul style="list-style-type: none"> • De terugverdientijd is gebaseerd op het behalen van voldoende volume. Het aantal gemigreerde standaard open werkplekken, dat nodig is om de initiële investering van €300.000 (zie paragraaf 1.9 beslispunt 3) terug te verdienen in <u>5 jaar</u>, is <u>700</u>.¹³ • Voor een volwaardig alternatief voor Microsoft dienen, bij een terugverdientijd van 5 jaar, <u>9500 werkplekken</u> (waarvan 30% basis, 60% functioneel en 10% specialistisch) te worden gemigreerd.⁸	
Neutraal	
<ul style="list-style-type: none"> • De berekening is gedaan op basis van de opgaaf van 3 leveranciers en moet in de praktijk op een aantal punten getoetst worden (zie 1.8) • Hoewel uitspraken gedaan kunnen worden over kostenneutraliteit zijn er te veel onbekenden om uitspraken te kunnen doen over het de financiële planning, hiervoor ontbreekt met name het totaaloverzicht over de softwarecontracten en het verloop van de volumegroei	

Resultaat

Het resultaat van deze business case is de uitvoering van het amendement Marres, uitgesplitst naar de volgende producten:

<ul style="list-style-type: none"> • Het onderbouwde voorstel voor om strategische software doelstellingen voor de Gemeente Amsterdam vast te stellen, te weten: verhoogde interoperabiliteit, verhoogde leveranciersonafhankelijkheid, continuïteit van de bedrijfsvoering, kostenneutraliteit en realiseerbare investeringsbedragen ▪ Het bewijs dat het mogelijk is om voor de Gemeente Amsterdam een software strategie uit te voeren die leidt tot een eindsituatie waarbij beter dan nu aan de voorgestelde strategische doelstellingen (waarbij de laatste twee randvoorwaardelijk zijn) wordt voldaan ▪ Het onderbouwde voorstel om te starten met het project (BOSS) dat moet gaan leiden tot de gefaseerde realisatie van de beoogde eindsituatie en waarbij in de eerste fase (A) een praktijktoets op de analyse in deze business case zal plaatsvinden, vooral op de volgende punten:<ul style="list-style-type: none"> • Feitelijke vaststelling van de voorspelde beheerskosten • Versmalling van de voorspelde bandbreedte voor migratiekosten • Vaststelling van het realiseerbare volume (in eerste instantie in een situatie op basis van vrijwilligheid) • Vaststelling van de financiële planning op basis bovengenoemde punten aangevuld met een inventarisatie van bestaande contractvoorwaarden • Juridische haalbaarheid ▪ Een voorlopig advies hoe per 1 oktober 2008 om te gaan met het dan beëindigend contract met Microsoft (zie 1.8) ▪ Een intergemeentelijk open standaarden en open source platform	
--	--

De genoemde praktijktoets kan plaatsvinden in de vorm van een implementatie bij de Dienst Wonen.

Voorlopig advies raamcontract Microsoft

De business case geeft zicht op een eindsituatie waarbij het niet opnieuw aanbesteden van een contract voor kantoorautomatisering onder dezelfde condities en voor dezelfde omvang (zowel qua werkplekken, als functionaliteit) een reële optie is. Er dient echter gebruik te worden gemaakt van de evaluatiemomenten die zijn ingebouwd in het voorgestelde project (BOSS) om hierover tot een nader oordeel te komen.

¹³ Indien er minder werkplekken beschikbaar komen om deze business case uit te voeren dan betekent het **niet** dat de business case niet haalbaar is, maar dat de termijn waarop er wordt terugverdiend langer wordt.

Belangrijk is het besef dat de definitieve besluitvorming (voorjaar 2008) niet kan gaan over de vraag wel of geen Microsoft, maar over de vraag voor welke functionaliteit Microsoft producten als best uit de bus komen (op basis van pure functionaliteit en op basis van de strategische softwaredoelstellingen). Voor de onderdelen waarvoor Microsoft het best scoort kan vervolgens worden bepaald wat voor soort contract de grootste inkoopvoordelen voor de Gemeente oplevert en welk moment opportuun is om dit af te sluiten. Dit alles uiteraard in de vorm van openbare aanbesteding.

Hoe dan ook zal uitvoering van het in deze business case voorgestelde scenario geen *alles of niets* keuze opleveren ten aanzien van het gebruik van Microsoft producten. Wel is zeker dat het niet uitvoeren van het scenario neerkomt op *alles*.

Beslispunten 2006

In deze business case is geen rekening gehouden met de (on)beschikbaarheid van middelen die nodig zijn voor de uitvoering van het projectvoorstel. In de bestuurlijke notities die deze business case begeleiden zal dat dit zijn geadresseerd.

U wordt gevraagd:

1. In te stemmen met de volgende strategische softwaredoelstellingen van de Gemeente Amsterdam als uitgangspunt en toetsingscriteria voor deze businesscase:
  - a. het bevorderen van de interoperabiliteit en duurzame opslag van gestructureerde en ongestructureerde informatie door middel van het gebruik van open standaarden voor ICT systemen;
  - b. de vergroting van de leveranciersafhankelijkheid;
  - c. het behoud van de bedrijfscontinuïteit;
  - d. het kostenneutraal plaatsvinden van de realisatie van de doelstellingen a t/m c op basis van realistische investeringsbedragen in verhouding met het totale budgettaire kader van de Gemeente.
2. In te stemmen met de conclusie uit de business case dat de beoogde eindsituatie en het bijbehorende scenario optimaal bijdragen aan genoemde strategische softwaredoelstellingen en uitzicht bieden op een leveranciersafhankelijke keuze bij het al dan niet opnieuw aanbesteden van een raamcontract voor kantoorautomatiseringsoftware in 2008.
3. Opdracht te geven aan de bestuurlijk/ambtelijke Commissie Informatievoorziening voor de uitvoering van Fase A van het project BOSS en hiervoor een budget van € 300.000 beschikbaar te stellen.
4. In te stemmen met de aanwijzing van het Servicehuis ICT als aanbieder van de Standaard Open Werkplek en van de Dienst Wonen als ontwikkelomgeving én eerste afnemer van de Standaard Open Werkplek.
5. Opdracht te geven aan de bestuurlijk/ambtelijke Commissie Informatievoorziening te laten inventariseren of in het geval van een positieve praktijktoets op de business case, op vrijwillige basis voor diensten en stadsdelen voldoende volume gecreëerd kan worden om de ontwikkeling van het volwaardige alternatief, de standaard open werkplek, te financieren.

6. Opdracht te geven verplichtende maatregelen uit te werken en aan het College voor te leggen, wanneer ondanks een positieve praktijktoets, blijkt dat op vrijwillige basis onvoldoende volume wordt behaald.
7. De genomen besluiten en de business case voor te leggen aan de Gemeenteraad als antwoord op amendement nr. 171, 2006.

Bijlage III: Werkplekfunctionaliteit SHI - Open Amsterdam per functiegebied

Blok No.	Blok beschrijving	SHI Basis ICT (gesl.)	Open.Amsterdam	% in OA
I	LDAP authenticatie diensten – groeps en gebruikersrechten, applicatietoekenning, werkplekbeheer	1. Microsoft Active Directory vormt de kern van de services	1. OpenLDAP – momenteel in Open.Amsterdam geïmplementeerd als kerncomponent	100%
II	Server - Basis installatie en configuratie	1. Microsoft Windows 2003 server 2. VMware voor virtualisatie	1. Momenteel Suse Linux Enterprise Server als kern, vele andere distributies mogelijk. 2. XEN voor virtualisatie andere oplossingen mogelijk	100%
III	Werkstation – Basisinstallatie en configuratie	1. Microsoft Windows 2003 (XP) 2. Microsoft Outlook als e-mail 3. Microsoft Web Access (Microsoft Internet Explorer only – Mozilla beperkte functies) 4. Microsoft Internet Explorer als browser 5. Microsoft Sharepoint Portal Server voor bestandsbeheer, deling en workflow 6. Microsoft Office 7. Groove Beheerportal (Microsoft Internet Explorer only)	1. Suse Linux Enterprise Desktop of Ubuntu of OpenSuse e.a. 2. Zimbra Enterprise Network Edition 3. Zimbra Enterprise Network Edition (gelijke functies werk en thuis en cross browser cross platform) 4. Mozilla Firefox 5. GOSA² Beheerportal (LDAP beheer of self service) 6. Alfresco voor bestandsbeheer, deling en workflow (nog niet volledig geïmplementeerd) 7. OpenOffice.org	80%
IV	Server Based Computing	1. Citrix voor applicaties die niet benaderbaar zijn via Vista	1. SGD (SUN Global Desktop) Tarantella voor applicaties die niet benaderbaar zijn via SLED	80%
V	Software Distribution	1. Kern zit vast aan Blok I & III geen alternatieven voor Microsoft windows packaging	– GOSA² voor rechten en Standaard Linux distributiemechanisme DEB of RPM voor packaging	100%
VI	Data Storage/ Backup & Restore	– Onbekend	1. Rsync – hardlinking mechanismen filespace voor storage neemt toe en Amanda	100%
VII	Mail Service	1. Microsoft Exchange 2007 – Integratiemogelijkheden met telefonie	1. Zimbra Network Enterprise Server – integratie met Asterisk (All IP) telefonie	100%
VIII	Database Service	1. Oracle 2. Microsoft SQLServer – heel veel Microsoft componenten zijn gebonden aan Microsoft SQLServer	1. PostgreSQL 2. MySQL	100%
IX	Print Management	1. Standaard Microsoft Windows Printing – elke printer dient door de gebruiker afzonderlijk te worden geïnstalleerd	1. CUPS – Centrale server based printvoorziening geconfigureerde printers	100%
X	Virus Prevention	1. McAfee of Symantec etc.	1. Virus scanning op Linux Werkplek niet nodig, alleen in en uitkomende data (borderscanning). Door ClamAV en Spamassassin .	100%
XI	Central Monitoring	1. SCOM 2007 (opvolger MOM) Gebruikt zelf min of meer open XML standaarden om diverse systemen te kunnen beheren	1. NAGIOS – volledig open, alle operating systemen kunnen worden gemonitored, incl. waarschuwingsmechanismen	90%
XII	System Management Tooling	1. Door de hardware leverancier voor de hardware geleverd	1. Door de hardware leverancier (HP) voor de hardware geleverd	100%

Blok No.	Blok beschrijving	SHI Basis ICT (gesl.)	Open.Amsterdam	% in OA
XIII	Selfservice	1. Self-service bespaart kosten doordat eindgebruikers zelf-hulp kunnen toepassen. NetIQ DRA samen met Microsoft Active Directory	1. Self-service is mogelijk maar nog niet geïmplementeerd in Open.Amsterdam. GOSA² in combinatie met OpenLDAP	50%
XIV	Web and Portal Services	1. Microsoft IIS en Microsoft Sharepoint gebonden aan Windows platform	1. Apache webserver in combinatie met Alfresco (nog niet volledig geïmplementeerd). Capaciteiten van Apache zijn uitgebreider dan IIS.	80%
XV	Network and Security Services (Security)	1. NAP Network Access Protection zorgen ervoor dat verkeerde clients geen resources verkrijgen	1. Packet Fence & Snort zorgen ervoor dat verkeerde clients geen resources verkrijgen (nog niet geïmplementeerd).	0%
XVI	Product Activation Services	1. Nodig voor Microsoft en andere proprietary producten	1. N.v.t.	
XVII	Communication Services	1. SOX compliant beveiliging en encryptie, traceerbaarheid	1. HASH en standaard encryptie methodieken, SOX compliant	100%